

lení novodobé, vzniklé po r. 1848“) je totiž zavádějící, terminologicky nepřesný. (V anglické verzi textu je termín „osídlení“ přeložen obecnějším, víceznačným výrazem „settlement“.) Ve skutečnosti se mapa týká především náboženských obcí (a výběrově i několika tzv. modlitebních spolků čili filiálních obcí): lokalit se židovským „osídlením“, tj. se židovskými obyvateli, bylo samozřejmě mnohokrát víc. I kdybychom však v legendě termín „osídlení“ nahradili termínem „náboženské obce a modlitební spolky“, mapové značky by uživatele knihy stejně informovaly nepřesně. V některých případech vypovězení židů z měst totiž není známo, jak početná kdysi bývala vypovídáná komunita (např. Uničov: není vyloučeno, že šlo jen o jednotlivé rodiny netvořící obec), v jiných případech autor považuje za středověk i 2. polovinu 16. století (např. Dřevohostice a Šumperk), případně 17. století (Vsetín), jinde zase zaniklé středověké osídlení není vůbec uvedeno (Vyškov). – Kdyby mělo jít o mapu „osídlení“, chybělo by v ní tedy pravděpodobně několik set lokalit, kdyby mělo jít o mapu „náboženských obcí a modlitebních spolků“, chybělo by v ní ještě 15 až 20 dalších nezakreslených míst (např. Bystřice pod Hostýnem, Frýdlant nad Ostravicí, Lanžhot, Litovel, Město Albrechtice, Moravská Nová Ves, Moravská Třebová, Nové Město na Moravě, Nový Hrozenkov, Odry, Velká Bíteš, Ždánice,

Žďár nad Sázavou, Žeravice, Židlochovice aj.). Problém je způsoben neorganickým smíšením obou pojmů – osídlení a náboženská obec. U podobných historických map je ovšem terminologická přesnost nutná: buď mohly být mapové značky opatřeny podrobnější legendou, anebo mohl být k mapě připojen vysvětlující text.

Současně však třetí mapa částečně nahrazuje neexistující (pro orientaci čtenářů potřebnou, ale do knihy nezařazenou) čtvrtou mapku zaniklých i dochovaných židovských sídelních okrsků (tj. vyhrazených čtvrtí nebo ulic). Historická problematika, urbanistika a typologie těchto územních útvarů je velmi zajímavá, avšak poněkud složitější, takže zde užití mapové značky by na její vysvětlení nestačily.

Přes zmíněné jednotlivosti je nová publikace J. Klenovského potřebným, promyšleně koncipovaným a odborně zpracovaným historicko-architektonickým kompendiem, které přináší – na rozdíl od starších encyklopedických publikací se zastaralými údaji – také množství aktuálních poznatků. Jistě ji uvítají jak naši, tak zahraniční zájemci. Jen „doporučená cena“ 490 Kč za poměrně útlou brožovanou knihu formátu 168 × 237 mm se zdá být značně nadsazená.

JIRÍ FIEDLER

FRANTIŠEK KAŠIČKA: STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM

Praha 2002, Vydalo ČVUT jako učební text, 122 stran, 88 obrázků, první vydání, náklad 400 výtisků, cena 79,- Kč.

V měsíci listopadu přišlo do distribuce dlouho očekávané skriptum „Stavebně historický průzkum“ (dále SHP), které bylo inzerováno již před delší dobou. Zakoupit jej lze v prodejně ČVUT v Dejvicích. Autor náleží ke známým a dlouholetým zpracovatelům SHP, zejména v rámci pracoviště SÚRPMO, kde se vzniku některých částí metodiky sám aktivně účastnil.

Již s ohledem na malý počet a nepochybnou užitečnost takovýchto publikací je nutno elaborátu věnovat zvýšenou pozornost. V tomto případě navíc přistupuje funkce práce jako dnes jediného vysokoškolského učebního textu. Tuto situaci je záhodno dále srovnat s tím, že před několika lety proběhla obsáhlá diskuse velkého počtu odborníků, jejímž cílem byla snaha o sjednocení názorů na podobu SHP, které se účastnil i autor sledovaných skript. Je proto dle mého soudu vhodné zaměřit se zejména na odlišnosti, kterými se skripta od dohodnutých zásad odlišují. Teprve při diskusi, ke které zde vyzývám, pak bude možno dojít k obecnější shodě. Jsem přesvědčen, že přílišná různorodost postupů by byla zavádějící a společné práci by ve svém důsledku škodila.

V úvodu je dobře charakterizován význam stavebně historického průzkumu, jeho nezastupná hodnota při získávání adekvátních a pro řadu oblastí potřebných informací. Problém však nastává v kapitole následující, kde je v nutné

zkratce uváděna historie SHP. Bohužel zde vypadla celá jedna podstatná linie směřující k současným průzkumům, spojená se zcela zásadními jmény jako K. Hilbert, V. Mencl, M. Radová a další, jak nejzřetelněji ve své stati ze sborníku nečtinské konference ukázala M. Hauserová.¹⁾ Nově je na tomto poli objevován metodický přínos dalších, jako byl např. A. Píffl. Bez jejich přispění, samozřejmě s přiznáním zcela zásadní a rozhodující role D. Líbala a jeho spolupracovníků, které autor skript oprávněně zdůrazňuje, by patrně stávající praxe vypadala odlišně.

Dále jsou uváděny předpoklady zpracování SHP a jejich dělení. Zde je nutno odmítnout obecnou tezi, že zpracovatelem je architekt, stavař, či umělecký historik, případně „další odborníci“, protože zde vypadává zcela neopomenutelná role historika (archiváře), bez jehož rešerše dnes nelze pracovat. Snad se ale jedná spíše o opomenutí, protože v následující stati je již role historika pojata správně. Obecně lze ale konstatovat, že právě víceoborová spolupráce je zřejmým dalším stupněm výzkumů.

Při probírání druhů nedestruktivního průzkumu je detailnější SHP členěn na „záchranný“, „prohloubený“, či „doplňovací“. Záchranný je v principu v podstatě každý, a to ne-

1) M. Hauserová, Zakladatelé. Ohlédnutí k počátkům stavebně-historického zkoumání v českých zemích, in: Dějiny staveb, 2001, Plzeň 2001, s. 5–8.

jen u objektů, jež mají být demolovány. Rovněž dendrochronologie či řada dalších metod nejsou dle mého speciálními druhy SHP, ale významnými prostředky pro získávání vždy tolik potřebných exaktních informací.

Kapitola věnovaná poznání širších územních celků podává, ostatně jako na jiných místech, velice striktní formální podobu elaborátu, který však musí dle mého soudu reagovat na konkrétní, často diametrálně odlišná zadání daleko pružněji. Domnívám se proto, že méně je zde více, i když platí výše uvedená potřeba o jednotnosti základního přístupu. Totéž platí pro SHP historických sídel, kde je již dnes praxe poněkud odlišná. Zde naopak plně souhlasím s autorem a společně s ním zdůrazňuji uvedenou výchozí tezi o nutnosti zkoumat všechny objekty v rámci daného celku.

Mimo volných doprovodných ilustrací jsou ve skriptu uváděny jako nepochybně zásadní materiály grafická vyhodnocení. Jejich barevný originál však v černobíle reprodukci v podstatě ztrácí svoji vypovídací hodnotu. Jestliže nebylo možno opatřit práci barevnou přílohou, pak by bylo dle mého přesvědčení nutné provést vzorové vyhodnocení pouze v druhé z možných podob, tedy „černobíle“ (což platí pro celou práci). To by ale práci dále ochuzovalo, protože se společně s F. Kašíčkou domnívám, že barevné vyhodnocení je podstatně vhodnější, instruktivnější, přehlednější a na informace bohatší.

Následující kapitoly sledují poměrně podrobně práci na početné převažujících SHP věnovaných jednotlivým objektům. Zde je možné srovnávat s metodikou vydanou v ŠÚPP, která se věnuje právě tomuto průzkumu (standardní ne-destruktivní SHP). Mám pocit, že ve skriptech předložená podoba bádání do jisté míry ustrnula. Zmínit lze např. téměř explozi zájmu o konstrukce krovů, které byly dříve nesporně přehlíženy, i řadu dalších detailnějších pohledů, rozsáhlejší obrazovou a zejména grafickou dokumentaci. Otázkou je i podoba závěrečných kapitol věnovaných hodnocení památky.

Diskutabilní je dle mého podoba kapitol věnovaných jednotlivým druhům památek s problematičtým výběrem co sledovat a zejména na co je nutno si dát pozor. Jsem přesvědčen, že oprávněnost metody se prokáže tehdy, když bude její podstatná část platná obecně. Proto bych preferoval spíše popis obecného postupu, a teprve pak upozornil na některé podstatnější odlišnosti. Navíc akcenty na jednotlivé druhy objektů spíše práci kouskují a problematizují. Proto zde rozhodně není náležité pokryta celá oblast, které je nutno věnovat pozornost. Na to jsou kapitoly příliš kusé.

Zde i v následující části u přehledu pramenů, literatury apod. je otázkou zvolený základní přístup. Není tu rozhodně uvedena řada podstatných prací (např. některé zásadní statě Mukovy). Některé přílohy jsou s ohledem na stručný rozsah snad až podružné (otázkou je například zvolená forma přehledu platidel). U části věnované zpracování dějin objektu by pak bylo nejlepší převzít ostatně citovanou kapitolu M. Ebela ve skriptech kolektivu seskupeného pod vedením M. Pavlíka.²⁾ I pro zasvěcenějšího čtenáře tyto závěrečné kapitoly bohužel vzbuzují představu spíše náhodně shromážděného materiálu, než reprezentativního seznamu metodicky zásadně přínosných statí. Tuto prozatím citelně chybějící práci bude nutno co nejdříve vykonat.

Chtěl bych ještě připomenout, že pokud se jedná o učební pomůcku, bylo by vhodné provést jazykovou korekturu.

Shrnout celkový dojem ze sledovaných skript je značně obtížné, protože můj pocit je poněkud rozporuplný. Otázkou je již rozsah práce, který přesahuje stručný obecný návod či charakteristiku. Na očekávané podrobnější instrukce, náměty a postupy zde však přesto zbývá málo prostoru. Mnohé odstavce proto působí dosti nevyváženě až neúplně. S tímto pohledem ale kolidují některé možná až zbytečně jednoznačně formulované formální postupy.

Problémem je dle mého soudu zejména celková podoba zde předkládané metodiky. Jak již bylo řečeno v úvodu, zpracování SHP se neustále proměňuje a vyvíjí, což ostatně samo prokazuje jeho dobrý základ a nespornou životaschopnost. Tato práce však podává obraz přístupu, který je v současné době v řadě oblastí překonán, jak ostatně dokládá řada průzkumů i teoretických prací. Posuzovaný elaborát je pak spíše zajímavým a nesporně hodnotným dokladem určité etapy proměn SHP, než příručkou pro studenty, která by měla zachytit aktuální stav na tomto poli.

PETR MACEK

2) M. Pavlík a kol., *Regenerace historických budov, sídel a krajiny, Ochrana památek*, Praha 1998.